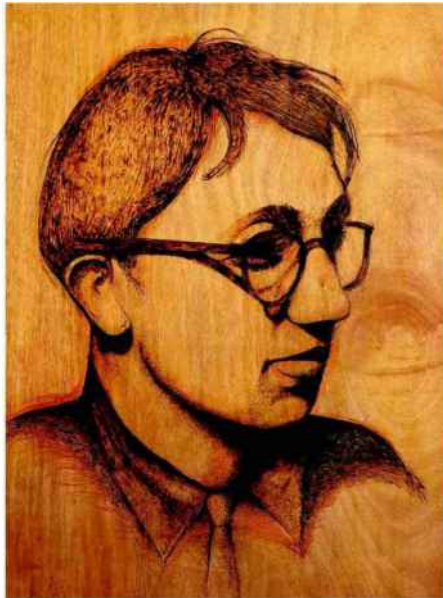

25.7x35.59	31	54	עמוד	אונן	10/02/2012	30779902-7
16090						

שני דיוקנאות חרוטים של ראדו קלפר ז"ל

שריטה נצחית בזיכרון

| איתי אילנאי || צילומים: ריאן |

30 שנה הפרידו בין המשורר ראדו קלפר ובין הצייר שי עבאדי ובכל זאת הם היו חברים קרובים | קלפר הביא את המילים ואת האהבה למחול ועבאדי את הכמיהה לפרוץ | לפני שש שנים הלך המשורר לעולמו לאחר סיבוכים של מחלת ריאות, ועבאדי החל לחרוט על לוחות עץ את דמותו של מי שהיה הראשון שהכיר בערכו כאמן | במהלך העבודה נפער חור בריאותיו של עבאדי, אבל הוא לא הפסיק | דמותו של ראדו קלפר, לשעבר מנהל הספרייה למחול בבית אריאלה, עומדת במרכז תערוכת הציורים שעולה בימים אלה בגלריה צדיק

בקצה השיחה שלי עם שי עבאדי הבנתי שבמשך שעה ניהלנו משחק של חתול ועכבר. בעוד אני רודף אחריו, מנסה לדלות ממנו את עצמו, הקפיד עבאדי לחמוק באלגנטיות ולטפס אל צמרות אילנות גבוהים – הפילוסופית חנה ארנדט, הרקדן ואצלב ניו'נסקי, הקיסר הגרמני וילהלם השני וכן זוגו הדיפלומטי בנימין זאב הרצל, ובעיקר נאחו עבאדי בצמרת של ראדו קלפר, המשורר והסופר יליד רומניה שהיה לאביו הרוחני. עליהם הוא דיבר בחופשיות. על עצמו, מעט פחות. "נותרת קצת מרוחק", אמרתי לו בסיום השיחה, אחרי שכיביתי את מכשיר ההקלטה. "כן", הוא הודה. "יש לי את הבעיה הזאת. זה משהו של אמנים, שכמו שחקנים לא שמים את עצמם במרכז. אבל בסופו של דבר אתה יכול ללמוד על בנאדם דרך הדברים שבהם הוא בוחר להתעסק". הנה, עוד התחמקות מפוארת לסיום. בבית אני מתעמק בתמליל השיחה שלנו, מטה איון לניואנסים של עבאדי, שומע את עצמי עוצר אותו בשיטוטיו ומחזיר אותו אל עצמו. פה ושם, מתוך המחול שניהלנו זה עם זה, הוא מועה בדלים מחייני זולגים החוצה – המשיכה

הבלתי נשלטת שלו לשואה, החיפוש אחר דמות אב, החלל הגדול שהותיר מות סבתו. ובכל זאת, כדי לפענח את עבאדי צריכים כנראה לשמוע להמלצתו וללמוד עליו דרך הדברים שבהם הוא בוחר להתעסק. ראדו קלפר למשל. ראדו קלפר ז"ל, מנהל הספרייה למחול בבית אריאלה ומי שפרסם שירה ופרוזה בעברית (ב־1998 פורסם ספר השירה הראשון שלו בעברית "צעדים של צבי", חמש שנים לאחר מכן פורסם ספרו השני – "שירים אסורים" וגם ספר הפרוזה "יהודים בעל כורחם". כל הספרים יצאו לאור בהוצאת שופרא), היה ידידו הקרוב של עבאדי ומי שאחראי במידה רבה לפריצת הקריירה האמנותית שלו. לאחר מותו ב־2006, כשהיה בן 69 ולאחר סיבוכים במחלת ריאות, החל עבאדי לחרוט את דמותו של קלפר אל תוך לוחות עץ בעזרת עיפרון חשמלי. התערוכה "ראדו", המוצגת בימים אלה בגלריה צדיק (ראו מסגרת), היא התוצאה של מה שהחל אז. עבאדי וקלפר ניהלו ידידות פורה. קלפר הוא שעודד את עבאדי לצייר וזה בתמורה סייע לקלפר בהוצאת שיריו וסיפוריו. השיחות הרבות שניהלו על

אמנות ותרבות, ובעיקר על מחול, הפרו אותם. לאחר מותו של קלפר, שכתביו אמנם זכו להערכה אך לא לחשיפה רבה, לקח על עצמו עבאדי להנציח את זכרו. "רצייתי לתת לראדו מקום בעולם", אומר עבאדי. "רצייתי לתת לו שריטה שתישאר בזיכרון כי הוא מסוג האנשים שקל לשכוח. מקומם אותי שהוא נשכח". בחריטות של עבאדי מופיע קלפר בשלל גוונים. לעיתים הוא מחויך ולעיתים מהורהר או מפתה, לפעמים הוא אדם זקן ולפעמים נער או תינוק. פעם אחת הוא אפילו תן מיילל ליד גרמפון. יש בחריטות הללו הערכה וידידות ובהחלט אהבה. גם האדרה ישנה שם, אך לא כזו אגרסיבית. זו האדרה עם חמלה, עם הומור. "ראדו היה סוג של מורה רוחני עבורי", אומר עבאדי. "יש בתערוכה מקום של הכרת תודה על שהאמין בי, אמונה שהייתי זקוק לה". יכול להיות שאתה מרגיש קצת הבן שלך?

"אני לא מרגיש הבן שלו, אבל אני מרגיש שהוא היה האבא שלי. זה האבא שאולי רצייתי שיהיה לי, נורא חכם וידען ומלא תרבות. כמוכן הזה כן, הוא בהחלט תפס מקום של אבא".

במקום של השבר

אנחנו נפגשים בבית קפה ליד הבימה הסמוך למקום מגוריו. עבאדי (46), בעל דיבור רך ולובש חולצת צווארון גולף, בוחש את הקפה שלו באיטיות ומחכה שיתקרה. לאחר שהתקשה בלימודי האמנות ופנה למחול, חזר עבאדי אל הקנבס והציג תערוכות בארץ ובחו"ל. במקביל הוא גם מלמד אמנות במוזיאון תל אביב ובבית ספר תיכון לחינוך מיוחד. כעת הוא פועל מתוך סטודיו בקריית המלאכה ובימים אלה מוצגת תערוכה נוספת שלו בגלריה דן, "אוגוסטה ויקטוריה" שמה, שבוחנת את הגורל הטרגי של משפחת הרצל ושל הקיסרות הגרמנית. נדמה שכמו שעשה בריאיון, גם באמנות שלו נוח לעבאדי להסתתר מאחורי דמות של מישוה. הפעם זה קלפר. בתערוכות קודמות שבמרכזן עמדו ואצלב ניו'נסקי וחנה ארנדט, הוא הסתתר מאחוריהם. "אני לא יוצר וסתם מצייר פרחים", הוא מסביר את ההישענות שלו על דמויות היסטוריות. ואולם מתוך פרצופיו הרבים של קלפר, שתוקפים בעדינות את המבקר

תערוכה

26.35x35.37	32	54 עמוד	ידיעות בקעת אונן	10/02/2012	30779918-4
16090					

"לא שכחתי אותו". עבאדי

"שירים אסורים", ראדו קלפר

עצם הבחירה של עבאדי בקלפר היא מעשה אמנותי. קלפר, שכתב בעברית על אף שבקושי דיבר את השפה, הצליח דווקא באמצעות הקושי הלשוני להעביר היטב את תחושותיו כיהודי שנאלץ להגר מאירופה לישראל. בכתביו הוא גם פותח צוהר אל חוויותיו כהומוסקסואל. "הוא אמר לי שהיה נורא קל לקטל אותו כמשורר הומוסקסואל, אבל הוא ראה בעצמו משורר רגיל", אומר עבאדי. באותה מידה גם הבחירה כחנה ארנדט, פילוסופית יהודייה שטבעה את המושג "הבנאליות של הרוע" בהתייחס להתנהלות הנאצים, היא בחירה אמנותית.

גם לטכניקה של עבאדי, עיפרון חשמלי שחורך חריצים בלוחות עץ, יש משמעות. את הטכניקה הזו גילה לאחרונה בזכות תלמיד בבית הספר שבו הוא מלמד אמנות. "הגיע אלינו נער שעלה מסוריה", הוא מספר. "הסורים מתמחים בפיתוח עץ והוא הביא לי פיתוח מדהים שהוא עשה עם עיפרון חשמלי. חשבתי שמכשיר כזה יכול מאוד להתאים לבית הספר שבו יש תלמידים

במקום של הפער

"כשאני חוזר לביתי, רטוב עד לשד עצמותי ממבול המילים, אני מתחיל לחדור מעבר לחומת הרעש, יכול לומר את הדברים החשובים לאלה שרק עזבתי.

לא דברים הפורצים מבוץ־השכחה, לא אלה שקשה לבטאם, אלא דברים שתמיד מלבלכים בי בחוסר מילה, כמבט אילם.

מעבר לכל מהומה, אני כאילו לכד עם עצמי, קרובי נמצאים איתנים לידי, לא עוזבים אותי לעולם, ובעצם, אני לא עוזב אותם.

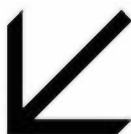
האם זה מגן נגד הדומייה?
האם זו הוכחה שכרי למצוא את האחר, עצמי,
אני זקוק למרחק,
זקוק לנוכחות שמעבר לגוף, למוכר?"
(אינני פותח את הרדיו, מתוך

לדבריו, הרמויות שאליהן הוא "נטפל" בוחרות אותו, לא הוא אותן. ובכל זאת, כשהוא נדרש לומר מדוע הוא נמשך דווקא לדמויות אלו, הוא עונה בהיסוס. "אחד הדברים שאולי מסקרנים אותי זה דווקא באמת השבר. יש סוג של שבר באמנות שלי", הוא אומר. "ניז'ינסקי הוא רקדן וכוריאוגרף שמדהים את אירופה ואז משתגע ומאושפז 30 שנה בבית חולים לחולי נפש. הנה ארנדט עוסקת בשבר, בשבר עצום (השואה). זו דמות שיוצאת מתוך השבר כי היא גרמנייה שנעצרת בידי הגסטאפו, ואחרי שהיא מגיעה לארצות הברית היא מנסה להבין את השבר ומאיפה הוא נולד."

למה אתה נמשך לשבר?
"בשביל זה צריך פסיכואנליזה", הוא אומר, ואחרי שתיקה קצרה מוסיף: "יכול להיות שגדלתי במקום שהיה בו שבר. אימא של אימא שלי נפטרה כשאמי הייתה ילדה, והיה שם חוסר מאוד נוכח. אולי שם נטמנו הזרעים האלה. אם אני חושב על מקומות של חוסר, אז שם נרמה לי שהיה חלל עצום. והאמת שגם אביו של אבי נפטר כשהוא היה נער בן 12. אני חושב ששם, אולי, יש את הגרעינים."

כתערוכה, אפשר גם לזהות את עבאדי עצמו, או יותר נכון את נקודת מבטו, את הפירוש שלו למושג התערוכה. באחת היצירות למשל מופיע דיוקנו המחייך של קלפר הצעיר, ולצידו הרוט ציטוט מאחד משיריו: "אדני, החור לי את הסתווים הגשומים, הורפים מכוזבים בבוץ. החור לי ימים ללא אור ולילות שנפלו בשעת צהריים". כך מרחיב עבאדי את יצירתו מדיוקן של קלפר לדיוקן כללי של מהגר שגלה מארצו. כך, כמו בתערוכות אחרות שעשה, הוא הופך היסטוריה אישית ואינטימית להיסטוריה כללית.

אין ספק כי יש ממד היסטוריוגרפי בתערוכות של עבאדי. יצירותיו הן תוצר של חקירה, של למידת העבר דרך ספרים ודימויים ויזואליים. אבל כשאני שואל אותו אם הוא מרגיש היסטוריון, הוא צוחק. "לא מעט אנשים אומרים לי שהייתי צריך להיות היסטוריון", הוא אומר. "אבל אני מרגיש יותר כהיסטוריון-אמן, זו אינטרפרטציה שלוקחת את הנמען לנדבך נוסף של היסטוריה או של אמנות. המון ציור נעשה לשם ציור. אני רוצה שבאמנות שלי יהיה משהו נוסף, משהו שיעביר מסר תרבותי והיסטורי."

30779938-6	10/02/2012	ידיעות בקעת אונן	עמוד 54	33	24.82x35.11
------------	------------	------------------	---------	----	-------------

16090

"תלמיד שלי הביא לי פיתוח מדהים שהוא עשה עם עיפרון חשמלי. זה מכשיר שמצד אחד חורך ושורף ומצד שני הוא בונה. זה כמו חנה ארנדט, שבונה והורסת, ומתוך ההרס היא מנסה להבין עולם"

"בתהליך די מהיר ראדו התחיל נורא לסקרן אותי. היה לו ידע אבסולוטי בכל מה שקשור בתרבות, במחול ובאמנות, והייתה לו גם את היכולת לעשות את ההקשרים הנכונים. הוא בהחלט תפס מקום של אבא"

צדיק ב־9,000 שקל

גלריה צדיק נפתחה לפני כשנתיים וחצי בידי חנה קומן, בחלל מקושט הסמוך לשוק הפשפשים ביפו (רח' שמעון הצדיק 16). קומן, המתגוררת בנווה צדק, התפטרה מעיסוקיה כחוקרת קולנוע ויוצרת סרטי תדמית ופתחה את הגלריה מתוך כוונה לקרב את האמנות אל העם. כחלק מתפיסה זו, כלל היצירות המוצגות בגלריה נמכרות במחירים של עד 9,000 שקל. "בצורה זו האמנים מרוויחים, אני מתפרנסת ואנחנו יכולים לשתף עוד אנשים בחוויית האמנות", מסבירה קומן. "כוונתנו היא לאפשר לכולם להעשיר את עצמם ביצירת אמנות מקורית ולא להסתפק ברפרודוקציה או בצילום מאיקאה לכיסוי הקירות בבית".

מאז ומעולם נקשרה נפשה של קומן באמנות וכבר בצעירותה החלה לאסוף יצירות, אלא שמחירי האמנות הישראלית שהלכו והאמירו הקשו עליה מאוד. "כילדה יכולתי לרכוש יצירות ובתור אישה בוגרת כבר לא", היא אומרת. "פתחתי את הגלריה מתוך רעיון לעשות משהו למען המעמד שלנו

– מעמד הביניים. נוצר מצב שבו מעבר לחיים ולקנסות שאנחנו משלמים, אין לנו כסף להשקיע בשאר רוח".

בחירת האמנים של קומן גם היא מקרבת את האמנות אל התברה שבתוכה ועבורה היא פועלת. "אני מציגה אמנים שפשוט מדברים על הכאן ועכשיו של ישראל", היא אומרת. "בקולנוע, כל סיפור קשור למקום ולזמן מסוים. באמנות פלסטית, הכאן ועכשיו הוא משהו שצריך לזווג אותו, לנסח אותו. אני מאמינה שלאמנים יש את החוש לדעת את רוח התקופה, הרבה לפני שהדיסויות כמונו קולטים אותה. לכן אני מאפשרת להם להגיד מה שהם רוצים בהקשר של התקופה".

משום כך גם בחרה קומן להציג בגלריה את תערוכתו של שי עבאדי על ראדו קלפר ז"ל. "בתרבות שבה כל אדם הופך להיות ידוען, שי לוקח מישהו משולי התרבות, כזה שלא התקבל בה על אף שעסק בספרות, בשירה ובמחול", היא אומרת. "שי מציף את הדמות הזו ואומר 'הנה הבנאדם שראוי בעיניי לשים אותו במרכז הפריים האמנותי'. זה מעניק לו את החיים שלא זכה לקבל".

חנה קומן, יוזמת את רוח התקופה הקבו

מביא שירים, היינו יושבים יחד על השירים שלו, והיינו מדברים במשך שעות".

קלפר הפרנקופיל היה זה שהכיר לעבאדי את "בלט רוס", להקת המחול שהקים וניהל האמרגן ואיש האמנות הרוסי סרגיי דיאגילב, אשר פעלה בצרפת והובילה את מהפכת המחול המודרני. עבאדי נדבק באהבתו של קלפר ויותר מכול נמשך אל הכוריאוגרף הראשי של הלהקה, ניו־ינסקי. "הדימוי שלו היה כל כך חזק שהתחלתי לעשות סקיצות שלו", נזכר עבאדי. "כשהראיתי אותו לראדו הוא אמר 'בוא נעשה תערוכה בבית אריאלה'. זה היה רגע מכונן, שבו מישהו נותן פתאום אמון ביצירה שלך".

אחרי שנים שבהן לא עסק באמנות, הייתה התערוכה בבית אריאלה ההודמנות הראשונה של עבאדי להציג. רצח רבין, שאירע יומיים בלבד לאחר הפתיחה, הקהה מעט את השפעתה של התערוכה, אך עבור עבאדי זה כבר לא שינה את פני הדברים. "התערוכה הזו העלתה אותי על התלם האמנותי", הוא מאבחן במבט לאחור. הוא נגש את להקת המחול וחזר אל האמנות, הפעם בתנופה גדולה. התערוכה הבאה שלו, "אנטומיה של מיתוס", שעסקה גם היא בניו־ינסקי, הוצגה בתיאטרון ירושלים, ותערוכות נוספות עלו בגלריות ובמוזיאונים בארץ ובחו"ל.

התערוכה הנוכחית, שקלפר עומד במרכז, היא מעין סגירת מעגל, שחרור מהמנטור שאפשר לאמנות לפרוץ מתוך עבאדי. "תמיד כשהיינו נפרדים, ראדו היה אומר לי בצחוק 'עבאדי, אל תשכח אותי'", הוא אומר. "לא שכחתי אותו".

השנים ביניהם לא מנעמהידידות שלהם לפרוח. "נכון, זה מוזר", מודה עבאדי כשאני שואל על הקשר. "אבל באיזה תהליך די מהיר הוא התחיל נורא לסקרן אותי. היה לו ידע אבסולוטי בכל מה שקשור בתרבות, במחול ובאמנות, והייתה לו גם היכולת לעשות את ההקשרים הנכונים. איכשהו, מתוך זה שאני לא מצאתי את המקום שלי, ראדו היה זה שנתן לי מקום, הוא מאוד אהב את האמנות שלי, וזה הפך לחברות די קרובה".

קלפר, שברומניה נחשב לכותב מוכר ומוערך ולמבקר תרבות, התגלגל לישראל ב־1976. "במשך הרבה שנים הוא רצה לעזוב את רומניה", מספר עבאדי. "הוא הגיע לארץ עם אחותו ובתה מתוך ידיעה שהוא מלווה אותן לפה וממשיך לבלגיה, שם חיכתה לו עבודה. אבל ברגע שנחת פה הוא הרגיש צורך לנשק את הארמה. פתאום הוא הרגיש שזה המקום שלו, והוא פשוט נשאר".

קלפר החל לכתוב בעיתונות הרומנית הישראלית, ובשלב מסוים החל לתרגם את ביקורות המחול שלו לעברית ולשלוח אותן ללהקות. העובדה שבהגיעו לארץ ידע רק שתי מילים בעברית – מלפפון ובית כיסא – לא מנעה ממנו להתחיל לכתוב בשפת המקום. "הוא כתב בעברית קלוקלת אך מטפורית", אומר עבאדי. "על הרקדן עירו תדמו, למשל, הוא כתב ש'יש לו יופי של שחף פצוע'".

לאט לאט התברג קלפר במיליה של המחול בארץ ובשלב מסוים מונה לנהל את הספרייה למחול בבית אריאלה. כשקלפר ביקש למנות ספרן שיעבוד תחתיו, המועמד הראשון היה ירדו הצעיר עבאדי. "כך היינו נפגשים כל יום למשך ארבע שעות", מספר עבאדי. "הוא היה

מהחינוך המיוחה, כי זה מכשיר שכאילו הורס. מצד אחד חורך ושורף ומצד שני הוא בונה. קלטתי שאני נורא אוהב לעבוד עם זה, כמו ארנדט, שבונה והורסת, ומתוך ההרס היא מנסה להבין עולם. ואז התחלתי להשתמש בטכניקה הזו".

בעזרת העיפרון החשמלי החל עבאדי להרוט את דמותו של קלפר, להרוס ולבנות. אגב, הטכניקה הזו ככל הנראה גרמה לו נזק רפואי ובשנה שעברה אושפז בבית החולים עם חור בריאה. "הרופאים לא בטוחים אם זה קשור לעבודתי, אבל הם הבהירו לי שהאדים שעולים מהעיץ עלולים להיות מסוכנים". מאז הוא חודש עם מסכה.

עבאדי נולד וגדל בירושלים. "גדלתי בקריית היובל, בסביבה הטרוגנית", הוא מספר, ואולם נדמה שמתוך הסביבה ההטרוגנית הזו, מי שהשפיעו עליו יותר מכול בילדותו היו שכניו ניצולי השואה (הוא קרוי על שם אחיו של אחד מהם, יהושע, שנספה בשואה). השואה, אולי השבר הגדול ביותר בתולדות האנושות, נשארה איתו מאז. זה אותו השבר שממנו ניתן ללמוד עליו כל כך הרבה. הוא התחיל לצייר בגיל צעיר ואחרי שירותו הצבאי התלבט בין תחומי אמנות שונים. הוא נרשם לקורס רישום בבצלאל ובמקביל למד משחק בניסן נתיב ומחול בלהקה של ירון מרגולין ("הייתי רקדן מאוד טוב במסיבות", הוא מסביר את הבחירה במחול. "הייתי רוקד שעות מול המראה"). כסופו של דבר הציור ניצח, כרברין, והוא החל ללמוד במדרשה לאמנות ברמת השרון.

במדרשה התקשה עבאדי למצוא את מקומו, ולאחר שסיים את הלימודים חזר אל המחול ולמד במרכז ביכורי העתים. עוד לפני כן הכיר את קלפר, ופער 30